

Dk - DIALOG

Slouží pro provozní účely Demokratického klubu. Určeno jeho členům.

Adresa: Demokratický klub, pošt.příhrádka 663, 111 21 Praha 1

Návrh zákona o volbách do Federálního shromáždění
předložený prezidentem ČSFR Václavem Havlem

(Charakteristika podstatných specifických rysů)

Demokratický klub v souladu se svým programovým vztahem k demokratismu, v němž tvorba, zjišťování a realizace vůle lidu hraje zcela mimořádnou roli, věnuje zejména v posledních několika číslech Dk - Dialogu záměrně pozornost otázkám volebních soustav. V čísle 10/1991 byla přetištěna odpovídající stať z knihy Václava Havla Letní přemítání. Dne 10.12.1991 předložil prezident ČSFR Federálnímu shromáždění svůj návrh zákona o volbách do Federálního shromáždění. Veřejnost byla o tom informována spolu s argumentací ve prospěch navržených řešení v rámci tiskové konference zprostředkované televizí. Lidové noviny ze dne 3.1.1992 přinesly pak článek "K prezidentovu návrhu volebního zákona" od profesora Vladimíra Klokočky, který se na přípravě návrhu podílel. Obecně dostupné informace, byť pocházely od osob nejpopulárnějších, ponechávají nezodpovězeny některé otázky týkající se významných rysů prezidentova návrhu. S cílem poskytnout svým členům co nejautentičtější informaci zajistil Dk kopii prezidentova návrhu ve znění parlamentního tisku č. 1125 a předkládá členům charakteristiku podstatných specifických rysů tohoto návrhu. Tato charakteristika je charakteristikou obsahovou; vyhýbá se hodnocení, jež bude předmětem další diskuse rovněž v Dk. Charakteristika se přitom soustřeďuje jen na ty rysy návrhu, které jsou pro něj specifické ve srovnání s platnou úpravou známou z posledních voleb; neprobírá přitom nová řešení technicko-organizační (osud legitimačních lístků, úředních obálek při hlasování apod.), nýbrž jen řešení a důsledky pro typ volebního systému v konkurenci prvků poměrného zastoupení a většinového zastoupení.

Čtenáři Dk - Dialogu sami postřehnou, že oba prezidentovy materiály (výňatek z Letního přemítání a současný návrh volebního zákona) jsou v některých významných aspektech příbuzné, avšak zdaleka nejsou totožné v tom smyslu, že druhý materiál by byl jen jinou formou pro názory obsažené v prvním materiálu. Představy pana prezidenta se od srpna do prosince 1991 vyvinuly v řešené problematice velmi podstatně. A nyní k aktuálnímu návrhu:

Návrh zákona sám charakterizuje navrženou volební soustavu tak, že spojuje prvky většinové soustavy v rámci jednomandátových volebních obvodů s prvky poměrného zastoupení politických stran v rámci ČR a v rámci SR (§ 1). Volební obvody mají být stanoveny

v počtu, který se rovná počtu mandátů do FS (podle prezidentova návrhu příslušného ústavního zákona by FS mělo mít jednu komoru o 200 poslancích). Volební obvody by měly tvořit souvislé území, překračovat co nejméně hranice jednotek územního členění státu a brát zřetel na ucelenost území obývaného národnostní menšinou. Měly by mít přibližně stejný počet občanů (nikoliv voličů), přičemž se připouští odchylka o 25 procent nahoru nebo dolů od průměrného počtu občanů ve volebních obvodech. (§ 6)

Kandidáty mohou navrhnout politické strany a volební aliance, jakož i skupiny občanů příslušného volebního obvodu, přičemž jedna a taž politická strana, volební aliance nebo skupina občanů může navrhnout jen jediného kandidáta ve volebním obvodu. Skupiny občanů mohou na podporu kandidáta vytvářet volební výbory; pro registraci kandidáta musí předložit petici s podpisy nejméně 1.000 občanů příslušného volebního obvodu. Pokud jde o politické strany nebo volební aliance politických stran, jsou podmínky podpory ze strany občanů diferencovány takto: prohlášení, že mají nejméně 10.000 individuálních členů; nebo prohlášení, že v posledních volbách do Sněmovny lidu získaly nejméně 10.000 hlasů; nebo petice na podporu kandidáta podepsaná 1.000 občanů daného obvodu; jestliže politická strana nebo aliance politických stran je již zastoupena ve Federálním shromáždění, nepředkládá prohlášení ani petici. (§ 17)

Všichni zaregistrovaní kandidáti daného volebního obvodu jsou uvedeni na jediném hlasovacím lístku; pořadí kandidátů určí obvodní volební komise losováním (§ 20). Na hlasovacích lístcích musí být uveden navrhovatel (politická strana, volební aliance, skupina občanů); v případě volební aliance jsou uvedeny strany aliance v pořadí, které určil kandidát (§ 21). V určeném prostoru (plenta) volič na hlasovacím lístku vyznačí zřetelně číslo 1 u jména toho kandidáta, kterému dává přednost před ostatními. Dále se rozhodne, pro kterého z kandidátů hlasuje pro případ, že nebude zvolen ten, kterému dal přednost v prvním pořadí (svým prvním hlasem). Kandidáta, pro něhož hlasuje ve druhém pořadí (svým druhým hlasem) označí zřetelně číslem 2. (§ 28) - Volič nemůže uplatnit více než dva hlasy, může však uplatnit i jen jeden hlas, označený buď 1 nebo 2 (§ 34).

Za poslance je zvolen ten z kandidátů, který ve volebním obvodu získal nadpoloviční většinu odevzdaných platných prvních hlasů. Nestane-li se tak, je zvolen ten z kandidátů, který s přičtením druhých hlasů získal celkem více hlasů než ostatní, pokud celkový počet prvních a druhých hlasů pro něj odevzdaných ve svém součtu přesahuje 40 procent všech odevzdaných platných hlasovacích lístků ve volebním obvodu. Při rovnosti hlasů rozhoduje los. (§ 39) - Mandáty, které nebyly obsazeny přímou volbou, jsou přikázány k rozdělení na základě společného skrutinia v rámci ČR a v rámci SR. Do skrutinia se zařadí jen ty politické strany, které získaly alespoň v jedné z republik nejméně 5 procent z celkového počtu platných hlasů odevzdaných v této republice. Pro skrutinium platí, že první a druhé hlasy voličů odevzdané jednotlivým kandidátům ve volebních obvodech jsou zároveň hlasy

pro ty politické strany, jež jsou uvedeny jako navrhovatel jednotlivých kandidátů na hlasovacích lístcích. U volebních aliancí se počítá ta politická strana, jež je uvedena na prvním místě. Kandidáti (neúspěšní) z obvodů, v nichž došlo k obsazení mandátu přímou volbou, se do skrutinia nezařazují. K účasti ve skrutiniu se počítají každé politické straně pouze první a druhé hlasy z těch volebních obvodů, v nichž nedošlo k obsazení mandátu přímou volbou. Mandáty přidělované ve skrutiniu případnou politickým stranám podle poměru počtu hlasů započtených uvedeným způsobem; v tom rámci pak kandidátům těchto stran v pořadí rovněž stanoveném uvedeným způsobem. (§ 40 - 42) - Politické strany tedy nemohou pořadí kandidátů ve skrutiniu ovlivnit.

Volby, které jsou prováděny dodatečně nebo nově (protože z jakýchkoliv důvodů nedošlo v některém volebním obvodu k řádnému provedení voleb), a rovněž volby doplňovací (v případě zániku mandátu poslance zvoleného přímou volbou) se provedou obvyklým způsobem; nedojde-li k obsazení mandátu přímou volbou, koná se po týdnu nové kolo hlasování mezi dvěma kandidáty s největším počtem získaných platných prvních a druhých hlasů. Ke zvolení pak stačí poměrná většina získaných hlasů. To jsou jediné případy dvoukolových voleb. Pokud se uvolní mandát, jenž byl přidělen v republikovém skrutiniu, nastupuje na místo dosavadního poslance náhradník téže politické strany podle pořadí, v jakém byl uveden jako kandidát strany při republikovém skrutiniu. (§ 47 a 48)

5. 1. 1992

Sý

A co krize prezidentská ?

Za stávající, z komunistického režimu zděděné ústavněprávní úpravy nutno připustit nebezpečí nejen krize vládní a krize parlamentní, ale také nebezpečí krize prezidentské. Připomínám to zde ne pro úplnost výčtu možných druhů krizí, ale proto, že možnost prezidentské krize se zatím bere málo v úvahu. Nešlo by ovšem o to, že by prezident neplnil své funkce, ale o to, že by nebylo možno prezidenta zvolit, resp. že by se jeho volba zablokovala tak, jako lze zablokovat přijetí ústavního zákona. (Šlo by tedy vlastně o jakousi odvozenou krizi parlamentní.) Pro oba případy totiž platí požadavek třípětinové většiny ve Sněmovně lidu a v české i slovenské části Sněmovny národů. Ale důsledky jsou rozdílné. Při nepřijetí nového ústavního zákona platí dále dosavadní ústavní zákon, byť popř. méně uspokojivý; v případě prezidenta je však rozhodný faktor času, neboť prošlo-li funkční období, funkce dosavadního prezidenta skončila. Sotva lze najít markantnější případ spolehnutí na vedoucí úlohu jedné strany; zatímco v jiných případech krizí jakés takés původně dekorativní pojistné instrumenty k dispozici jsou, zde není nic. Připustíme-li nebezpečí prezidentské krize, stojí za to si ho povšimnout ze dvou pohledů: předně, jaký by obávaná skutečnost měla dosah, a dále, v jaké míře je nebezpečí reálné.

Nejprve tedy k nežádoucím důsledkům zablokování prezidentské volby. Byly by dalekosáhlé nejen vzhledem k významu prezidentské

funkce obecně, ale zejména vzhledem k jejímu významu v daném čase a vzhledem ke konkrétní osobě. Prezident má být stabilizujícím faktorem ve vzájemném spolupůsobení i vzájemném střetávání subjektů veřejné moci, zejména vrcholných státních orgánů, ale také politických stran a hnutí. Toto obecné kladné poslání je v naší konkrétní situaci umocněno relativně trvalou a značnou důvěrou občanů k osobě Václava Havla. Dále je umocněno relativně značným respektem, jemuž se Václav Havel těší u vrcholných státních orgánů a u politických stran a hnutí, pokud zůstávají na pozici odpovědného vztahu ke společnosti a státu; respekt je tu odvozen ovšem nejen od vlastního hodnocení morálního fondu, ale zřejmě i od kalkulace s faktorem občanské důvěry. V rozbouřených časech, jako jsou dnešní, by bylo neodpuštělné vzdát se lehkovážně jakéhokoli stabilizujícího činitele, i kdyby nebyl tak stálý a významný, jako je současný prezident.

Je tedy vůbec zmíněné nebezpečí reálné? Občanstvo i významná část politiků si přece budou za prezidenta i pro další funkční období přát Václava Havla a také on sám - jak je zřejmé ze závěrečné stati jeho Letního přemítání - by neodepřel nadále zastávat funkci prezidenta republiky. Přesto se domnívám, že riziko bezvýsledné volby nelze vyloučit a že by mělo být včas vnímáno. Při druhé prezidentské volbě Václav Havel nedostal hlasy přibližně padesáti poslanců. Sám tehdy vyjádřil uspokojení nad tím, že volba (tentokrát s tajným hlasováním) nebyla jednomyslná. Při povrchním pohledu by se mohlo zdát, že při třech stech poslanců společně v obou sněmovnách Federálního shromáždění bylo asi sto hlasů navíc. Není tomu tak! Ve slovenské části Sněmovny národů bylo nad považované tři pětiny jen asi dvanáct hlasů. A to bylo za situace doznívajících porevoluční euforie! Václav Havel sám konstatuje, že jej za kandidáta navrhly síly, které na celé čáře vyhrály volby, a "opozice se s nimi v této věci dokonce ztotožnila". Do všeobecných parlamentních i do prezidentských voleb příštího léta se může změnit mnoho. Ale právě teď již vypadá opozice svou skladbou, svým rozsahem i způsobem projevu jinak než v červenci 1990.

Mnoho tu může znamenat struktura federálního zastupitelského sboru, pokud by se pozměnila podle aktuálních návrhů pana prezidenta (i když veřejnost v této chvíli nezná, zda návrhy se v tomto bodě týkají jen zákonodárné funkce zastupitelského sboru federace nebo i jeho funkce při volbě prezidenta republiky). Ještě větší význam by měl typ volebního systému ve volbách do Federálního shromáždění. Při většinovém systému (ať čistém nebo kombinovaném se systémem zastoupení poměrného), jemuž dává pan prezident své sympatie, by důsledky pro prezidentskou volbu byly z hlediska našich dosavadních úvah spíše záporné. V současném stupni zralosti nebo nezralosti našeho politického systému je skutečně třeba čekat, že většinové zastoupení půjde ku prospěchu především stranám a hnutím orientovaným populisticky; ty by mohly event. z hlediska ustavení vlády náležet k vládní koalici, avšak současně z hlediska další volby současného prezidenta republiky k opozici.

Josef Srbený